

*До разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 08.051.097
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара*

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента
Резворович Кристини Русланівни
на дисертацію **Миронової Валерії Валеріївни** «Доказування
при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у
кримінальному процесі України» подану на здобуття освітньо-
наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
зі спеціальності 081 «Право»

Оцінка актуальності обраної теми. Дослідження дотримання прав і законних інтересів громадян у контексті доказування при обранні запобіжного заходу, особливо з урахуванням міжнародної практики, досі не отримали всебічного та комплексного порівняльно-правового аналізу в науковому середовищі. Це питання залишається надзвичайно актуальним і потребує детальнішого вивчення та переосмислення через призму загальновизнаних міжнародних правових актів у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини. Особливо важливо враховувати досвід інших європейських країн, які вже успішно інтегрувалися до ЄС, щоб вивчити їхні найкращі практики і уникнути можливих помилок.

Для забезпечення належних умов для досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, а також для винесення законного та обгрунтованого вироку, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) передбачає можливість застосування до підозрюваних і обвинувачених різних заходів. Важливе місце серед них займають запобіжні

заходи, які спрямовані на забезпечення ефективного розслідування, запобігання можливим спробам ухилення від правосуддя, вчинення нових злочинів або впливу на свідків та інших учасників процесу.

Запобіжні заходи, як правило, застосовуються до підозрюваних і обвинувачених під час досудового розслідування або судового розгляду, тобто їх обрання відбувається переважно одночасно або безпосередньо після повідомлення про підозру. Безумовно, Кримінальним процесуальним кодексом України визначено низку вимог для оцінки підстав для прийняття процесуального рішення щодо застосування запобіжних заходів. Проте, як слушно обґрунтовує дисертантка, важливо зазначити, що застосування запобіжних заходів не повинно порушувати права і свободи особи, що гарантовані Конституцією України та міжнародними правовими актами. Зокрема, підозрюваний або обвинувачений має право на захист, справедливий судовий розгляд та презумпцію невинуватості. З огляду на зазначене, цілком очевидно, що факт застосування запобіжного заходу, його вид та умови застосування мають бути належним чином обґрунтовані належними, достатніми, допустимими та достовірними доказами.

Беззаперечно, правове регулювання обґрунтованості та необхідності застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі України є важливим елементом забезпечення справедливості та ефективності правосуддя. Це складний і багатогранний процес, який вимагає ретельного підходу та врахування багатьох обставин, щоб досягти балансу між інтересами правосуддя та правами і свободами людини.

Викладене вказує на актуальну необхідність дослідження процесу доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України.

Оцінка зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами представленої дисертаційної роботи Миронової В. В. показує, що

дисертація ґрунтується відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011р.; Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30.09.2019 р. №722/2019; Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021р. № 119/2021; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11.05.2023р. № 273/2023. Роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара та в межах наукової теми: «Модернізація національного підходу до вирішення проблем правового захисту людини і суспільства у контексті сучасних глобальних викликів на 2021-2023рр.» (номер державної реєстрації 0122U001409).

Оцінка новизни представлених наукових результатів, їх обґрунтованість та повнота викладу в опублікованих працях. Дисертантка отримала низку важливих нових наукових результатів, які аргументовані належним чином, враховуючи практику національних судів та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), відповідають високому теоретичному рівню та логічно пов'язані між собою. Комплексна реалізація представлених наукових результатів відкриває перспективи для більш ефективного вирішення проблеми встановлення справедливої рівноваги між захистом прав громадян і забезпеченням правосуддя. Це досягається через впровадження науково доведених принципів доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України. Отримані результати не

лише утверджують нові підходи до доказування, але й сприяють формуванню фундаментальних теоретичних положень, які поглиблюють розуміння теорії доказування. На цій основі авторкою розроблено практичні рекомендації, які можуть бути використані для внесення змін та доповнень до КПК України.

Серед положень, запропонованих дисертанткою вперше та таких, що були уточнені або дістали подальшого розвитку, особливої уваги заслуговують такі: 1) впровадження нових критеріїв оцінки доказів, які враховують як національні, так і міжнародні стандарти захисту прав людини; 2) розробка пропозицій для більш об'єктивного визначення правомірності обрання запобіжних заходів, які базується на науково обґрунтованих принципах; 3) пропозиції імплементації досвіду європейських країн, що інтегрувалися до ЄС, з метою запозичення їх найкращих практик та уникнення можливих помилок; 4) формування нових теоретичних підходів до доказування, які сприятимуть більш справедливому та ефективному кримінальному процесу в Україні. В процесі дослідження, на виконання вказаної авторкою мети були досягнуті результати, які містять ознаки наукової новизни, зокрема, пропозиції внесення змін та доповнення до низки норм КПК України, а саме: доповнити ст. 91 КПК України щодо обставин, які підлягають доказуванню, пунктом 8 частини 1, а саме «обставини, що є підставою для застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжних заходів»; запропоновано доповнити статтю 177 КПК України частиною 3 нормативним поняттям «обґрунтованої підозри», що виключить розширене тлумачення норм КПК України та знизить ризики порушення прав та свобод людини в процесі досудового розслідування, зменшить підстави звернення до ЄСПЛ щодо порушень правомірності обрання запобіжного заходу; використовувати єдиний термін «місце проживання» в ст. 181 КПК України замість загальноневизначеного «житло» одночасно з терміном «місце проживання». Запропоновані новели у цьому напрямку представляють як теоретичний, так і практичний інтерес.

Позиції, які відстоює Миронова В. В. базуються на досягненнях світової та вітчизняної кримінально-правової та процесуальній доктринах, а також на положеннях суміжних галузей права: кримінально-виконавчого права, цивільного процесуального права, адміністративного судочинства, міжнародного права, соціології, психології. Матеріал, представлений у дослідженні, містить значний внесок дисертантки, який збагачує розуміння теоретичних аспектів досліджуваної проблеми. Авторка продемонструвала здатність самостійно узагальнювати та аналізувати національні нормативно-правові акти, міжнародне законодавство, зарубіжну практику та спеціальну літературу, визначати теоретичні та практичні завдання, а також формулювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо їх вирішення.

Отримані висновки і рекомендації зумовили обґрунтування необхідності і доцільності запровадження низки змін і уточнень до чинного законодавства України з урахуванням практики ЄСПЛ в сфері доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження дістали відображення у 4 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях, і в 7 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Таким чином, Мироною В. В. зроблено важливий внесок у розвиток теорії та практики кримінального процесу, пропонуючи інноваційні рішення, які мають потенціал для суттєвого покращення правозастосовної діяльності та захисту прав і свобод громадян.

Оцінка рівня виконання поставленого наукового завдання, змісту наукової роботи, рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертантка провела якісне комплексне міжінституційне наукове дослідження теоретичних засад і правової регламентації доказування та належності обґрунтування визначення та застосування запобіжних заходів,

передбачених КПК України, у кримінальному процесі з висловленням власних пропозицій щодо вдосконалення законодавства та правозастосовної практики, як вже зазначено вище. Викладені доктринальні позиції щодо поточної ситуації, прогресу та майбутніх змін, що підтверджує необхідність застосування більш виваженого підходу до обрання запобіжних заходів, передбачених КПК України. Наголошено, що останні мають бути обрані та застосовані відповідно до національного законодавства. Здобувачка провела відповідну обробку емпіричних даних – заслуговує на увагу вивчення практики застосування відповідних норм КПК України національними судами. Наукові завдання, які були поставлені, виконані на високому методологічному рівні, дисертантка оволоділа навичками, необхідним для отримання ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота Миронової Валерії Валеріївни викладена українською мовою на 190 сторінках. Вона структурована і складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі визначено актуальність та важливість науково-теоретичних і практичних аспектів доказування під час вибору запобіжних заходів обвинуваченим і підозрюваним. Також сформульовані мета та завдання наукового дослідження в межах визначених об'єкта та предмета дисертаційної роботи. Надається опис методологічної основи, яка є основою для вибору методів наукового пошуку. Розкрито наукову новизну та значення отриманих результатів для науки, навчального процесу, практичного застосування та методичного використання. Результати дослідження представлені в наукових і апробаційних матеріалах, а також в актах впровадження в наукову та практичну (правозахисну) діяльність.

У першому розділі дисертації викладено та проаналізовано теоретичні основи та напрями дослідження інституту запобіжних заходів за кримінальним процесуальним законодавством України. Обговорюється правова природа інституту запобіжних заходів у кримінальному процесуальному законодавстві

України. Досліджено поняття запобіжних заходів у кримінальному провадженні, підкреслено їх призначення у вдосконаленні кримінальної юстиції. Проведено диференціацію запобіжних заходів з суміжними інститутами – заходами забезпечення кримінального провадження, кримінально-правовими заходами, тощо. Також розглядаються категоріальні особливості визначення правової ролі запобіжних заходів у системі процесуальних заходів примусу. Досліджено застосування запобіжних заходів в кримінальному провадженні, висвітлюючи їх значення для забезпечення належного перебігу досудового та судового провадження, а також захисту окремих осіб, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

Другий розділ присвячений аналізу основних засад доказування та здійснення захисту під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу. Проаналізовано матеріально-процесуальні критерії характеристики запобіжних заходів за кримінальним процесуальним законодавством України. Висвітлено важливість відстоювання прав на свободу та особисту недоторканність як ключового елементу механізму захисту прав людини як на міжнародному рівні, так і в українському законодавстві в контексті правомірності та обґрунтованості застосування запобіжних заходів.

У третьому розділі розкрито стандарти та практики, пов'язані із застосуванням попереднього ув'язнення у кримінальному провадженні в Україні, з акцентом на судову практику ЄСПЛ. Підкреслено важливість дотримання як національного законодавства, так і принципів Європейської конвенції з прав людини, при прийнятті рішення про запобіжні заходи. Досліджено проблему відсутності чіткого визначення стандарту «обґрунтованої підозри» в КПК України, що створює виклики у правовому застосуванні, обтяжуючи суди тлумаченням цього стандарту. Такі висновки стали підґрунтям пропозиції автора включення в КПК України нормативного визначення обґрунтованої підозри в авторському визначенні. Досліджено також застосування альтернативних

запобіжних заходів у кримінальному процесі України з урахуванням практики ЄСПЛ. Акцентується увага на недоліках законодавчого регулювання, яке обмежує застосування інших заходів, крім тримання під вартою, у справах щодо окремих категорій кримінальних правопорушень, та висловлюються власні пропозиції дисертантки для вирішення виявлених проблем (щодо визначення граничних меж застави, конкретизації місця домашнього арешту).

Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження. Проведене дослідження дає змогу визначити та запропонувати конструктивні рішення для удосконалення інституту доказування та інституту запобіжних заходів у кримінальному процесі. Так, у висновках здійснено узагальнення результатів дисертаційного дослідження відповідно до поставлених мети і завдань, що втілилось у пропозиціях по вдосконаленню окремих норм КПК України, які виступали, зокрема, предметом дослідження. Загалом, у дисертації зроблено акцент на важливості комплексного підходу до питань доказування для правомірного обрання запобіжних заходів, включаючи аналіз різних аспектів їх застосування, впливу на права людини та ефективності судового процесу.

Список використаних джерел складається зі 167 найменувань на реферовані джерела в вітчизняних і міжнародних виданнях, наукові огляди та положення.

Таким чином, дисертація Миронової Валерії Валеріївни відповідає чинним вимогам до такого типу робіт та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання, а її зміст і основні положення ідентичні.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній роботі для подальшої розробки науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо законодавчого врегулювання доказової кримінально-процесуальної діяльності при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні.

Теоретичні та прикладні висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані в:

- науково-дослідній роботі – у процесі подальших наукових розробок методологічного та практичного характеру під час дослідження доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України;

- законотворчій діяльності – для удосконалення законодавства України та підготовки нових проєктів законодавчих актів у сфері вдосконалення доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України;

- навчально-методичній роботі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Адвокат в адміністративному і кримінальному судочинстві», «Складання процесуальних документів в кримінальному провадженні», «Правові засади адвокатської діяльності», «Захист прав людини і держави прокуратурою», «Кваліфікація кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми кримінального процесу», для підготовки підручників, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі правоохоронних та правозахисних відносин, правоохоронних органів, для розробки спецкурсів та дисциплін вибіркового блоку;

- практичній роботі адвокатури, працівників правоохоронних органів, органів державної влади; розроблення програм підвищення обізнаності серед населення та бізнес-структур щодо потенційних ризиків та наслідків порушення умов доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України; в слідчий та в судовій практиці.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших наукових розробок.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Миронової Валерії Валеріївни, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У вступі в рубриці «Наукова новизна одержаних результатів» (с. 30-32 дисертації) деякі наукові положення, що удосконалені або дістали подальшого розвитку, викладено у вигляді анотації, а саме: положення про загальні правила застосування запобіжних заходів, зокрема тримання під вартою та інших (альтернативних) запобіжних заходів; теорія впровадження формули «Н+3Д» як сукупність вимог при визначенні правомірності доказування. Тому під час публічного захисту необхідно обґрунтування та розкриття зазначених положень.

2. З тексту дисертаційного дослідження не зрозуміло, як автор пропонує подолати проблему низького ефективного контролю за застосуванням застави як запобіжного заходу та критеріїв визначення її розмірів. Хотілося б під час публічного захисту, щоб аспірантка навела конкретні пропозиції щодо шляхів подолання окресленої проблематики із застосуванням емпіричних даних. Крім того, необхідно розкрити особливості поліпшення прозорості застосування застави за умови визначення її граничних розмірів відносно механізму впливу таких заходів на підвищення ефективності застосування як запобіжних заходів в цілому, так і застави безпосередньо.

3. Автором проведено ґрунтовний аналіз практики ЄСПЛ щодо доказування обґрунтованості застосування запобіжних заходів, надано приклади рішень ЄСПЛ (підрозділи 3.1, 3.2 роботи) та обґрунтовано їх вплив на практику національного судочинства. Проте, не взято до уваги практику застосування запобіжних заходів країн ЄС, інших зарубіжних демократичних країн. Але вивчення позитивного досвіду в контексті удосконалення захисту прав людини вбачається важливим елементом сучасних наукових досліджень з огляду на

статус України як країни-кандидатки на членство в ЄС. Вважаю за доцільним навести приклади не тільки з практики ЄСПЛ, а також і досвід зарубіжних країн як: Великої Британії, Німеччини, Франції, тощо в зазначеній сфері для перейняття позитивного досвіду. Врахування дисертанткою зазначеного значно посилило б наукову глибину та практичне значення отриманих результатів.

Висловлені зауваження носять переважно дискусійний, уточнюючий та рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення дисертаційного дослідження Мироною В. В. фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Дисертаційна робота Мироною Валерії Валеріївни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

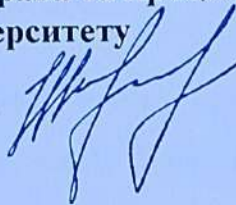
Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Представлена дисертація Мироною Валерії Валеріївни є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачкою, характеризується єдністю змісту та містить висунуті нею раніше не захищені наукові положення та отримані нові науково обґрунтовані теоретичні результати в галузі юриспруденції, які у сукупності розв'язують наукове завдання комплексного аналізу теоретичних засад і правової регламентації доказування та належного обґрунтування правомірності обрання й застосування передбачених КПК України запобіжних заходів у кримінальному процесі, з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та правозастосовної практики.

ВИСНОВОК

Дисертація «Доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка – **Миронова Валерія Валеріївна** заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

Кристина РЕЗВОРОВИЧ

Підпис д.ю.н, доцента Резворович К. Р.

«ЗАСВІДЧУЮ»

Проректор Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки
України, полковник поліції

Олександр ЮНІН